

destule de îndreptat, în toate domeniile vieții culturale), alte zeci de mii de oameni purtau, în marșuri și adunări, masași dorinței noastre de mai bine și de pace. Fericită coincidență! Sau, poate, un fenomen firesc, necesar, așa spune, deoarece poporul nostru s-a păstrat prin limbă și a învins întotdeauna prin pace, chiar și atunci când, pentru a o obține, a trebuit să facă imense sacrificii umane și materiale.

Congresul culturii, adevărată activă la activul unei culturi ce s-a dezvoltat uimitor de când, prin grija statului nostru, democrația vieții sociale a devenit un bun comun, a căpătat un caracter de lucru prin marele număr de participanți înscriși la cuvânt și, mai ales, prin propunerile de dezvoltare a vieții artistice. Dramaturgia, aflată și reprezentată la loc de cinste în rîndul celorlalte arte, ce și-au jăcut, din adevăr, modalitatea supremă de existență, este beneficiara verbului neliniștit și neliniștitor, contactul cu publicul făcîndu-se prin nemijlocită participare a eroilor aflați pe scenă, întruchipări la noi de o pleiadă de actori, după opinia mea, nemiinștită pînă acum. Sigur că ne lipsește satira, deși sîntem o țară cu tradiție în acest domeniu, sigur că ne lipsește, în bună măsură, comedia, cu toate că sîntem un popor optimist și cu un admirabil simț al umorului, dar a cere mai mult decît avem este o dovadă că putem și avem toate șansele să dăm mai mult, și neîndoișor vom da, în genuri rămase încă datoare în înțelegerea faptului că dramaturgia, sau oricare altă artă, în afara criticii sociale, în afara ajutorului direct oferit realității, este doar un modest steag făcut să bată în el toate vînturile. Ne bucurăm de o dramaturgie bună, de dramaturgi excelenți, și de nu puține piese care au impus adevărul — așa cum, temporar altădată, s-a impus minciuna. S-a impus, deși n-a căpătat niciodată adepți, spre deosebire de adevărul aflat totdeauna în speranța oamenilor, fără el viața neavînd decît o respirație redusă, în care metafora capătă gustul dureros al neputinței. Congresul culturii a scos în evidență lipsurile existente în dramaturgia românească, dar și calitățile ei de avangardă scriitoricească. Un adevăr care nu poate consola. Un adevăr care obligă, care cere sacrificii și trei schimburi de trudd, cuvîntul neavînd hodină într-o lume fără hodină. Sînt bune metaforele, sînt admirabile parabolele artei, dar nu în fața unei materialități deloc ideale! Cerința implicării artei în concretul social mi s-a părut un alt gest de forță patriotică. Îndălțat de la tribuna Congresului. Arta nemuririi este muritoare din clipa nașterii, dacă nu-și găsește un susținător imediat în netihna diurnă, în exemplul imediat. Arta, confruntîndu-se cu viața, iese înobilată sau cu fruntea plecată. În afara veridicului, cuvîntul, în formele lui exaltate, nu este decît un surrogat al limbii, un fals, în comparație cu aromele nedistilate ale arborelui care produce sămînța inconfundabilă a adevărului, viața.

Cultura noastră se află pe drumul ei cel bun. „Cîntarea României” o dovedește, proza și dramaturgia o subliniază, muzica și cea de-a șaptea artă o spun.

NOTE

Un monument al limbii române

Tiparul transilvan al veacului al XVI-lea — opera lui Coresi și a ucenicilor săi — dă culturii naționale cîteva monumente lingvistice importante, azi, pentru studiul evoluției semantice a idiomului daco-roman. S-au scurs patru veacuri de la punerea sub teascuri a *Paltei de la Orăștie* (1582, iulie), și învățații (de la Sextil Pușcariu, N. Cartoian, pînă la Al. Piru) nu conțenesc a interpreta opera ce însumează două cărți ale „Vechiului Testament” biblic, Geneza și Exodul. Analizată din unghi filologic, *Palia* („vechi”, în elină) probează

capacitatea limbii noastre, în veacurile de mijloc, de a prelua texte socotite inaccessibile limbilor „profane”, și slujește demonstrației de unitate și continuitate românească în spațiul carpatodunăreanopontic. Academia R.S.R. a patronat, în 1968, ediția critică facsimilată a celebrei cărți, în îngrijirea Vlădici Pampil.

Litera cărții, săpată în lemn de păr, spiritul ei, pentru care au trudit, cu adînc temei, ardeleni și bănățeni, întregesc portretul moral al umanismului românesc.

I. N.